

# 20 jaar ecotaks, een terugblik

Wouter Smets

*In december 1992 sloten de voorzitters van 7 politieke partijen een akkoord. Men was het na lang onderhandelen eens geraakt over de ecotaks. Dit was een grote voorwaarde die de groene partijen Agalev en Ecolo stelden om de volgende stap in de staatshervorming goed te keuren. Ze wilden in ruil hiervoor een nieuw soort milieubelasting om een preventief milieubeleid mee te kunnen voeren, en groene politieke tenoren verkochten de bereikte overeenstemming graag als een belangrijke overwinning.*

*Toch kregen zij de daaropvolgende jaren van binnen en van buiten de ecologische beweging vaak te horen dat ze zich hadden laten beetnemen door de gevestigde partijen. Twintig jaar later is het tijd voor een terugblik: was de ecotaks een maat voor niets, of was ze een eerste grote doorbraak in de totstandkoming van een ecologische fiscaliteit?*

## Wat voorafging

### *Milieuconvenanten*

Enige tijd voordat het echte debat over de invoering van een milieuheffing losbarstte, sloot de Vlaamse regering al convenanten af met de industrie. Deze overeenkomsten die op vrijwillige basis gesloten werden tussen de overheid en verschillende industriële sectoren moesten ervoor zorgen dat de betrokken sectoren aan zelfregulering zouden doen. De tegenprestatie was dat de overheid hen gedurende de duur van het convenant niet zou lastigvallen met verplichtingen.

Men verwachtte veel van de vrijwillige medewerking van de industriële sectoren. In het liberale klimaat van eind jaren '80 en begin jaren '90 pleitte vrijwel niemand voor het opleggen van een strikte regulering om de afvalberg te verkleinen.

Toch waren de resultaten van deze convenanten erg teleurstellend. Het enige echt relevante resultaat van de convenanten was de oprichting van Fost, dat later uitgroeide tot Fost Plus, de organisatie die instaat voor de inzameling, sortering en recyclage van heel wat afval. We komen hierop later terug. Omwille van de teleurstellende resultaten van de convenanten stelde de milieubeweging voor om af te stappen van het principe van de vrijwillig gesloten overeenkomsten, en over te gaan tot een nieuw te ontwikkelen fiscaal instrument: de *milieuheffing*, in de volksmond al snel herdoopt tot *ecotaks*.

### *De ecotaks en het Sint-Michielsakkoord*

Met de zesde Belgische staatshervorming en het moeizame proces om daarover een akkoord te vinden, nog vers in ieders geheugen, lijkt het soms alsof vorige staatshervormingen veel makkelijker tot stand kwamen. Nochtans zijn deze zowat altijd voorafgegaan door een erg lange tijd van politiek stratego. Dat geldt ook voor de vierde staatshervorming uit 1992-1993. Aan het einde van de jaren '80 vielen er voortdurend regeringen over geladen politieke dossiers. Het slaperige Voeren speelde toen de rol van communautair symbooldossier dat BHV de laatste jaren gespeeld heeft.

In de aanloop naar de vierde fase van de staatshervorming werd er stevig onderhandeld, in allerlei formules. Een parlementaire commissie mislukte (de gemengde parlementaire commissie voor de hervorming van de instellingen), er werden nota's opgemaakt (de nota Dehaene), werkgroepen opgestart (de werkgroep Alen), maar geen van alle formules leek succes te boeken.

Tot de verkiezingen van 1991 voor een echte politieke aardverschuiving zorgden. Op zwarte zondag boekten de regeringspartijen (CVP en SP) zware verliezen. De winst was echter slechts in beperkte mate voor oppositiepartij PVV, het waren vooral de kleine partijen Vlaams Belang en ROSSEM, en in mindere mate Agalev die met de winst gingen lopen.

Jean-Luc Dehaene vormde daarop een nieuwe rooms-rode regering die echter niet over een tweederdemeerderheid beschikte. In het voorjaar van 1992 zocht Dehaene daarom naar een parlementair akkoord voor een nieuwe stap in de staatshervorming. In ruil voor het leveren van de tweederdemeerderheid stelden Agalev en Ecolo als voorwaarde dat er tegelijk een ecotaks ingevoerd moest worden. De groenen wilden de staatshervorming dus gebruiken om iets anders gedaan te krijgen. Ze kregen daarvoor heel wat kritiek omdat dit in de ogen van tegenstanders een 'onverantwoorde koppeling met de staatshervorming was'. Het moet gezegd dat beide thema's in feite niets met elkaar te maken hadden, en dat Groen bij de meest recente staatshervorming deze hefboomtactiek niet meer herhaalde.

De moeizame onderhandelingen over de staatshervorming leidden begin juli 1992 tot een eerste reeks van deelakkoorden. In feite was Dehaene er niet in geslaagd een volledig akkoord te onderhandelen, maar toch was er overeenstemming bereikt over een aantal thema's. Onder andere over het invoeren van een milieuheffing. Mogelijk speelde

***In ruil voor het leveren van de tweederdemeerderheid stelden Agalev en Ecolo in 1992 als voorwaarde dat er tegelijk een ecotaks ingevoerd moest worden.***

---

de legendarische VN-conferentie in Rio de Janeiro (3-14 juni 1992) een rol bij het verzwakken van de angst voor een ecotaks. Dehaene verwijst hier zelf naar in zijn memoires. Op deze top namen heel wat landen engagementen op om te werken aan een beter milieubeleid. Onze federale regering was op de top in Rio enthousiast over de invoering van een milieuheffing om de uitstoot van CO<sub>2</sub> te beperken. Datzelfde jaar nog verdween dat enthousiasme als sneeuw voor de zon.

In de herfst van 1992 werd het Sint-Michielsakkoord gesloten tussen de federale regeringspartijen. Op 29 september kon Jean-Luc Dehaene een akkoord aankondigen over alle heikele punten, dat moest leiden tot een nieuwe stap in de staatshervorming. Hij redde hiermee weliswaar zijn eigen regering, maar moest daarna nog steun zien te vinden voor de staatshervorming bij de groene partijen en de Volksunie. De grote voorwaarde voor de groenen bleef de invoering van een milieuheffing. Hoewel hierover ondertussen al lang een uitgewerkt principieel akkoord was, moest men nog tot een veel concreter voorstel komen. Hiervoor werd de werkgroep Defeyt opgestart, een parlementaire werkgroep die concrete wetsvoorstellen moest voorbereiden.

## Het akkoord

### *De moeizame weg naar een akkoord*

Op de VN-top over duurzaamheid in Rio in juni 1992 had de regering het voorstel om door middel van een heffing te komen tot een vermindering van de CO<sub>2</sub>-uitstoot nog gesteund. De invoering van een ecotaks op nationaal niveau lag dus in dezelfde lijn. Toch bleek het vinden van een breed gedragen akkoord over het thema een bijzonder zure appel waar men enkel onder zware druk van de groene partijen wilde doorbijten.

Toen de invoering van een nieuwe belasting op energieproducten, met het oog op CO<sub>2</sub>-reductie, minder eenvoudig bleek dan voorzien, wijzigde men de strategie en werd er gekozen voor een heffing op wegwerpproducten zoals verpakkingen. De onderhandelingen die de technische bepalingen van de uiteindelijke milieuheffingen moesten vastleggen bleken een stuk moeilijker dan die over de aanvankelijke principiële beslissing. Men had aanvankelijk niet alleen de tegenstand voor de verschillende

voorstellen uit de industriële sector onderschat, het was ook niet meteen duidelijk in welke mate de verschillende betrokken producten een impact op het milieu hadden, en dus ook in welke mate ze belast moesten worden.

***Toen de invoering van een nieuwe belasting op energieproducten minder eenvoudig bleek dan voorzien, wijzigde men de strategie en koos voor een heffing op wegwerpproducten. De onderhandelingen rond de technische bepalingen van de uiteindelijke milieuheffingen bleken een stuk moeilijker dan die over de aanvankelijke principiële beslissing.***

Twee van de belangrijkste discussies die gevoerd werden in aanloop naar het uiteindelijke akkoord zijn enerzijds die over de te bepalen hoogte van de heffing, en anderzijds die over de gelijkschakeling van hergebruik en recyclage. Het werd een punt van hevige discussie of die twee als evenwaardige alternatieven moesten behandeld worden.

Chris Steenwegen, hoofd van de studiedienst van Agalev stelde na het bereiken van het akkoord in het tijdschrift *Leefmilieu* wat een ecotaks is: 'elke belasting van een voldoende hoog niveau om het gebruik of het verbruik van milieubelastende producten aanzienlijk te beperken en/of om de verbruikpatronen te richten naar producten die aanvaardbaarder zijn op het gebied van milieu en inzake het behoud van natuurlijke hulpbronnen<sup>4</sup>. Voor haar hoefden de kosten die bij een bepaald product worden gerekend niet noodzakelijk in verhouding te staan tot kosten die door het verbruik van dit product aan het milieu werden toegebracht, het belangrijkste doel van de heffing was immers om te komen tot gedragsverandering bij de consument.

Dit was echter een van de belangrijkste argumenten die de betrokken industriële lobbyisten gebruikten om de hoogte van de heffingen te verminderen. Ze stelden daarom voor om milieubalansen op te maken die in kaart brachten welke schade er door elk product aan het milieu werd toegebracht. Op die manier zou er volgens hen een meer rechtvaardige milieuheffing komen. Nochtans kon over de juiste interpretatie weinig misverstand bestaan. Al in het eerste wetsvoorstel dat in juli 1992 werd ingediend door de 7 onderhandelende partijen van de staatsvorming werd dezelfde begripsinvulling gebruikt als die van Steenwegen, namelijk een ecotaks die gericht is op gedragsverandering. Men wilde dus in de eerste plaats milieuschade voorkomen, en niet herstellen.

Een tweede vraag, mogelijk nog belangrijker, bij het vastleggen van de technische bijzonderheden voor de ecotaks was de vraag hoe men moest omgaan met de grondstof-fenkringlopen. De groene partijen waren voorstanders van een voorkeurbehandeling van producten die hergebruikt konden worden, tegenover recyclage. Andere partijen konden zich ook vinden in een gelijke behandeling van producten die niet hergebruikt zouden worden, maar die wel gerecycleerd worden. Deze gelijkstelling van recyclage en hergebruik zorgde voor een intens debat zowel in de werkgroep Defeyt als in de media die heel wat aandacht aan deze discussies besteedden.

Onder andere Tony Vandeputte van het Verbond van Belgische Ondernemingen, Jean Sarens, directeur-generaal Belgisch verpakkingsinstituut, en Paul F. Smets, afgevaardigd bestuurder van de federatie der chemische nijverheid, vonden het nodig om hun standpunt in diverse media te verkondigen. Zij en vele anderen deden hiermee een klimaat ontstaan waarbij opiniemakers en commentatoren begonnen te twijfelen aan de haalbaarheid van de ecotaks.

Bij de socialisten deed men het uitschijnen alsof een ecotaks vele jobs zou doen sneuvelen. Bijvoorbeeld door het voor te stellen alsof een ecotaks op pvc-drankverpakkingen de gehele Belgische chloornijverheid, met vooral Solvay en Tessenderlo chemie, in gevaar zou brengen. In werkelijkheid vormden pvc-drankverpakkingen slechts een miniem deel van de betrokken industriële productie, en was de mogelijke bedreiging voor de werkgelegenheid dus even miniem.

Ook aan de kant van christendemocraten en liberalen was men uiteraard gevoelig voor de argumenten die tegen de ecotaks werden verspreid in de herfst van 1992.

En terwijl Guy Verhofstadt zich eerder nog voorstander had getoond van milieuheffingen, voerden de liberalen als voornaamste oppositiepartij in november en december 1992 mee campagne tegen de voorstellen die op tafel lagen.

Het mediaoffensief van de tegenstanders had ook resultaat. De traditionele partijen zwichtten onder de druk. Uit de parlementaire behandeling van de ecotaks bleek immers dat er heel wat compromissen gesloten moesten worden om tot een echt akkoord te komen.

Toch kunnen de in december 1992 gedane toegevingen niet louter op rekening van de industriële lobby geschoven worden. Van in het begin was ook duidelijk dat de groene partijen geen sterke onderhandelingspositie hadden. Ze waren het niet altijd eens over op welke producten de heffing net moest komen. Ze hadden niet meteen antwoord op de vraag naar milieubalansen voor de producten die door de ecotaks gevisieerd zouden worden (zie verder), en moesten daarom ook toestaan dat het debat niet definitief afgerond werd bij het sluiten van het ecotaksakkoord. Later zou blijken dat ze hiermee een cruciale troef uit handen gaven.

### *De inhoud van het akkoord*

In het uiteindelijke akkoord, zoals dat gesloten werd, in december 1992 waren 6 categorieën van producten voorzien waarop een heffing van toepassing was: drankverpakkingen, wegwerpproducten, batterijen, verpakkingen voor industriële producten, pesticiden en papier. Sommige daarvan zouden meteen worden ingevoerd,

***Voor de heffingen op drankverpakkingen en op papier moest de discussie over hergebruik en recyclage beslecht worden. In theorie werd een prioriteit voor hergebruik overgehouden, maar in de praktijk werden ook voor recyclage heel wat verminderingen of zelfs vrijstellingen van ecotaks voorzien.***

voor andere producten werd een overgangperiode voorzien zodat producenten en consumenten de tijd kregen om zich aan te passen aan de nieuwe situatie.

Concreet werden twee soorten voorwerpen als 'wegwerpvoorwerpen' beschouwd, namelijk wegwerpfototoestellen en wegwerpscheerapparaten. Voor beide waren al herbruikbare alternatieven voor handen, en werd er dus op korte termijn een ecotaks ingevoerd. In het geval van de scheerapparaten zou deze heffing 10 Belgische frank (€ 0,25) bedragen, voor de fototoestellen werd dit 300 frank per stuk (€ 7,5). Voor wegwerpbatterijen werd een ecotaks ingesteld van 20 frank per stuk (€ 0,50), in te voeren vanaf 1994 en ook voor bepaalde 'huis-, tuin- en keukenpesticiden' werd bepaald dat er 6 maanden na het in werking treden van de wet een heffing kwam die bepaald werd op basis van het gehalte aan actieve stof.

De belangrijkste ecotaksen waren echter die op drank- en industriële verpakkingen en die op papier. Hierover was het hevigste gedebatteerd, en hierover zou ook verder nog de hevigste strijd gevoerd worden. Een van de belangrijkste bepalingen van de wet op de ecotaks was immers dat er samen met de invoering van de wet een opvolgingscommissie werd geïnstalleerd die de invoering van de ecotaks moest begeleiden. Deze commissie moest niet alleen waken over het milieutechnische karakter van de invoering van de heffingen. Ze moest ook andere overwegingen zoals sociale (werkgelegenheid) of economische factoren mee in rekening nemen. Hier lag de kiem voor de latere uitholling van de in december 1992 genomen beslissingen.

Voor de heffingen op drankverpakkingen en op papier, en in mindere mate ook voor enkele andere heffingen, moest de discussie over hergebruik en recyclage beslecht worden. In theorie werd een prioriteit voor hergebruik overgehouden, maar in de praktijk werden ook voor recyclage heel wat verminderingen, of zelfs vrijstellingen van ecotaks voorzien. Indien bijvoorbeeld plastic drankverpakkingen voor 70% bestonden uit gerecycleerde materialen en er bovendien een door de producent georganiseerd en betaald systeem van recyclage werd opgezet, dan hoefde er geen ecotaks te worden betaald. Ook voor papier werd voorzien dat vanaf een bepaalde hoeveelheid gerecycleerde vezels in het papier de mogelijkheid van vrijstelling van ecotaks bestond. De wegwerpfototoestellen werden deels vrijgesteld van ecotaks als ze voor 80% uit gerecycleerd materiaal bestonden, en volledig indien ze voor 80% gerecycleerd werden. Voor zowel batterijen als industriële verpakkingen was een vrijstelling voorzien bij hergebruik of bij milieuvriendelijke verwijdering van de materialen.

Volgens Jos Geysels was er bij het bereiken van het akkoord reden tot tevredenheid. Niet alleen omwille van de symboliek van het ecotaksdossier of het belang van

het instrument op zich. Ook de inhoud van het akkoord was voor de betrokken Agaleverantwoordelijken zonder meer verdedigbaar. Toch besepte Geysels al in 1992 de beperkte inhoud van het bereikte resultaat. In zijn eigen woorden: 'De ecotaks betreft slechts een relatief klein deel van de afvalproblematiek. Met het in vraag stellen van de verpakkingen in dit dossier zitten we dus ogenschijnlijk nog maar aan de buitenkant van de afvalproblematiek.'<sup>2</sup>

***Geysels beseft in 1992 al de beperkte inhoud van het bereikte resultaat: 'De ecotaks betreft slechts een relatief klein deel van de afvalproblematiek. Met het in vraag stellen van de verpakkingen in dit dossier zitten we dus ogenschijnlijk nog maar aan de buitenkant van de afvalproblematiek.'***

## Het uithollen

De adder onder het gras van het akkoord was de installatie van de opvolgingscommissie die het invoeren van het ecotaksakkoord moest begeleiden. Hierdoor werden immers heel wat van de toen genomen beslissingen uiteindelijk toch nog uitgesteld of teruggeschroefd. De groene partijen behoorden niet tot de parlementaire meerderheid en konden na de goedkeuring van de staatshervorming hun politieke gewicht niet langer als breekijzer gebruiken om de meerderheidspartijen te doen meegaan in hun standpunten. Het gevolg was dan ook het ene uitstel na het andere.

In 1996 werden de eerste ecotaksen op drankverpakkingen ingevoerd, in 1997 de eerste ecotaksen op papier en karton. Toch gebeurden er in beide gevallen voortdurend aanpassingen aan de wetgeving.

Pas toen de groene partijen opnieuw in een belangrijke politieke positie verkeerden, konden ze een nieuwe en definitieve regeling voor de ecotaksen afdwingen. In 1999 traden Agalev en Ecolo voor het eerst toe tot de regering, na het debacle van de dioxinecrisis. Ze konden in 2000 een heronderhandeling van de ecotaksafspraken afdwingen. Daarin kregen een aantal producten ecoboni, een omgekeerde stimulansmaatregel die het verbruik van milieuvriendelijke producten moest bevorderen. Een omgekeerde versie van de ecotaks dus.

***In 1999 traden Agalev en Ecolo voor het eerst toe tot de regering en konden in 2000 een heronderhandeling van de ecotaksafspraken afdwingen. Daarin kregen een aantal producten ecoboni, een omgekeerde ecotaks dus.***

Tegelijk keek men ook naar een aantal eerder vastgelegde ecotaksen. Eind 2000 volgde daarom de afschaffing van de ecotaks op papier en pesticiden. Voor beide producten pleitte men voortaan voor de invoering van strengere productnormering om te bepalen wat er wel en niet mag. De fiscale stimuli werden niet langer gebruikt. Toen beide heffingen in 2003 effectief waren afgeschaft bleek men voor papier en karton terug te kiezen voor een systeem van convenanten, vrijwillige afspraken met de industrie dus. Met andere woorden: men was opnieuw beland bij de situatie waarvan men was vertrokken begin jaren '90. Voor de productnormering voor pesticiden keek men ondertussen alsmaar nadrukkelijker naar de Europese Unie.

De ecotaksen op batterijen en wegwerffoto-apparaten bleven bestaan. Nochtans waren deze voor batterijen al grotendeels overbodig geworden door het oprichten van Bebat, een organisatie die zorgde voor de inzameling en recyclage van gebruikte batterijen. In ongeveer alle gevallen voldeden batterijen aan de gevraagde normen inzake hergebruik en recyclage.

Het geval van de batterijen kan dus beschouwd worden als een voorbeeld van een ecotaks die goed werkt, omdat hij niets opbrengt. Hij werkt immers ontradend. Mensen stoppen met het vervuilende product te kopen, en kiezen voor het milieuvriendelijke alternatief. Zo brengt de heffing niets op, maar heeft wel een reëel effect.

Ook de heffing op wegwerffoto-apparaten was door de introductie van digitale fotografie ondertussen feitelijk allang achterhaald, begin jaren 2000 bestonden deze producten gewoon niet meer.

Voor drankverpakkingen werd in 2000 afgesproken om het bestaande systeem te herzien. Dat gebeurde ook meermaals in het afgelopen decennium. In 2001 werd er een nieuwe regeling afgesproken waarbij herbruikbare drankverpakkingen werden vrijgesteld van ecotaks, maar ook dat kwam weer onder vuur te liggen, waardoor de nieuwe regering Verhofstadt II nogmaals met een nieuwe regeling kwam. Hierbij was er niet langer sprake van een ecotaks op drankverpakkingen. In ruil kwam er een veralgemeende verpakkingsbijdrage. Dranken die verpakt werden in herbruikbare verpakkingen en verpakkingen uit gerecycleerd materiaal waren daarvan vrijgesteld, tot dit in 2007 herzien werd onder druk van het arbitragehof. Om het gebruik van milieuvriendelijke alternatieven toch nog te stimuleren werd een systeem van ecoboni ingevoerd. Verlaagde btw en accijnzen zouden op deze manier hetzelfde effect moeten sorteren als de eerdere ecotaks.

Het verhaal van de wegwerpscheermesjes is, hoewel vermoedelijk het kleinst in omvang van alle betrokken producten, meteen ook het meest typerend voor de omgang met het hele instrument van de ecotaks. Toen er tot de heffing op de wegwerpscheermesjes werd overgegaan einde 1992, was dit een van de producten die het duidelijkst van

***Het verhaal van de wegwerpscheermesjes is, hoewel vermoedelijk het kleinst in omvang, meteen ook het meest typerend voor de omgang met het hele instrument van de ecotaks.***

al beantwoordde aan de vooropgestelde criteria voor een ecotaks: een heffing die hoog genoeg is om te komen tot een beïnvloeding van het gedrag van consumenten en producenten.

Toch vonden handige producenten al snel een achterpoortje om de wet te omzeilen. Er werden immers mesjes op de markt gebracht waarvan de voet herbruikbaar was (en die doorgaans ook gratis verdeeld werd), maar waarvan de mesjes zelf wegwerpproducten bleven. Op

deze manier werden de mesjes vrijgesteld van de heffing, zonder dat de consument tot een grote gedragswijziging werd verplicht. De milieueffecten van deze maatregel bleven dus minimaal. Toch waren de oude scheermesjes, voornamelijk bekend van het merk BIC ondertussen van de markt verdwenen. Bij een evaluatie bleek dat de betrokken partijen deze ecotaks als overbodig beschouwden, en werd de ecotaks op wegwerpscheermesjes afgeschaft. Kort nadien verschenen de oude scheermesjes opnieuw in de winkelrekken.

### **20 jaar later: wat blijft er over van de ecotaks?**

Jos Geysels stelde in *politieke herbebossing* dat het ecotaksakkoord voor een trendbreuk heeft gezorgd in het milieubeleid. Door niet langer een *end-of-the-pipebeleid* voor milieuproblemen te bedenken maar door actief aan gedragsbeïnvloeding te doen bij consumenten en producenten ging het milieubeleid volgens hem een hele nieuwe fase in<sup>3</sup>.

Nochtans waren de directe feitelijke resultaten van het ecotaksakkoord erg beperkt. Geen enkele van de in 1992 afgesproken ecotaks overleefde de afgelopen twee decennia in ongewijzigde vorm. In alle gevallen was er de afgelopen 20 jaar duidelijk sprake van uitholling van de eerder gemaakte afspraken. Telkens de groene partijen niet langer echte politieke druk konden uitoefenen zorgden allerlei factoren voor een verzwakking van de oorspronkelijke idee van een fiscaliteit die het verbruik van

milieuvriendelijke producten benadeelde tegenover de milieuvriendelijke varianten. Ook de oorspronkelijke doelstelling om de opbrengst van de heffing te gebruiken voor andere milieuvriendelijke projecten is niet gerealiseerd.

Het is vandaag erg moeilijk om in te schatten welke factoren er zorgden voor de mislukking van de uitvoering van de ecotaksafspraken. Cynische analisten hebben niet nagelaten om in de verf te zetten hoe de 'groenen zich hebben laten rollen'. Hiermee suggereert men dat de andere partijen eigenlijk nooit een ecotaks hebben willen invoeren, en dat ze er van in het begin alles aan gedaan hebben om mechanismen op te zetten opdat dit nooit zou hoeven te gebeuren. Het installeren van de opvolgingscommissie voor de ecotaks suggereert dit inderdaad. Ook de uitholling van de afspraken van de paarsgroene Verhofstadt I tijdens de daaropvolgende de paarse regering Verhofstadt II wijst in die richting. Dehaene spreekt in zijn memoires zelf bijzonder schamper over de groenen in het ecotaksdebat. Hij spreekt over 'de milieu-ayatollahs van de studiedienst van de groene partijen', tegenover de 'pragmatici'<sup>4</sup>. Dit geeft vrij duidelijk aan dat hij niet meteen op de lijn van Agalev en Ecolo zat.

Toch mogen we niet vergeten dat de invoering van de ecotaksmaatregelen inderdaad een echte mentaliteitsverandering vereiste bij zowel de industrie, de verbruiker als bij de politieke partijen zelf. Er was van bij aanvang erg veel onduidelijkheid en discussie over de invulling van het begrip ecotaks. De reële milieu-impact van allerlei producten werd betwist, en daardoor ook de te verwachten hoogte van de heffingen. De strategische optie om te kiezen voor uitsluitend hergebruik, dan wel voor recyclage bemoeilijkte eveneens het komen tot een eenduidig standpunt bij voor- en tegenstanders. Ook het juridische kader voor het invoeren van de nodige wetgeving was niet altijd even vanzelfsprekend, getuige hiervan de verplichting om in 2007 ook een verpakkingsbijdrage voor herbruikbare drankverpakkingen in te voeren. De belanghebbende bedrijven en industriële sectoren hebben van deze onenigheid dankbaar gebruik gemaakt om politieke tegenstrevers de laatste 20 jaar hierover tegen elkaar op te zetten. Met als resultaat een zo goed als complete uitholling van de oorspronkelijke afspraken.

***Telkens de groene partijen niet langer echte politieke druk konden uitoefenen zorgden allerlei factoren voor een verzwakking van de oorspronkelijke idee van een fiscaliteit die het verbruik van milieuvriendelijke producten benadeelde tegenover de milieuvriendelijke varianten.***

Dit hoeft echter niet te betekenen dat de ecotakswetten zinloos waren. Zelfs verantwoordelijken van de geviseerde industriële sectoren gaven toe dat de dreiging van een stok achter de deur onder de vorm van een ecotaks erg nuttig was in de versnelling van het vrijwillig ophalen, sorteren en recycleren van allerlei industrieel en huishoudelijk afval. De oprichting van Fost Plus kwam pas echt in een stroomversnelling nadat de geconsulteerde bedrijven voelden dat ze er hiermee vermoedelijk goedkoper van afkwamen dan met een ecotaks. Hierdoor kon Vlaanderen uitgroeien tot een echte trendsetter in het ophalen en sorteren van afval. Ook de rol die OVAM (Openbare Vlaamse AfvalstoffenMaatschappij) kon spelen in het voorkomen en verwerken van afval is sindsdien bijzonder sterk toegenomen. Men pakt er sindsdien graag mee uit dat de Vlaming wereldkampioen afval sorteren is geworden. Vandaag blijft de doelstelling



om de Vlaming minder dan 150 kg huishoudelijk restafval te doen produceren, in het begin van de jaren '90 was dit nog ruim 200 kg meer.

De dreiging van de ecotaks was ongetwijfeld dus van grote invloed op het tot stand komen van een nieuw afvalbeleid in Vlaanderen en België. Toch zijn de doelstellingen van de ecotaks niet gerealiseerd. Het huidige Vlaamse sorteringsbeleid is immers nog steeds hoofdzakelijk een end-of-the-pipebeleid dat de problemen eerder oplost door een financieringsbijdrage te vragen aan bedrijven voor het oplossen van problemen nadat ze ontstaan zijn. We zitten vandaag nog erg ver van een ecologische fiscaliteit die het gedrag van consumenten en producten stuurt in de richting van milieuvriendelijke alternatieven, en die dus een preventief effect heeft.

### Stappen naar een echte ecologische fiscaliteit

Na de oorspronkelijke debatten en akkoorden over de ecotaks uit 1992 zijn er nog verschillende andere fiscale maatregelen gekomen die dezelfde doelstellingen hadden, en die dus ook beschouwd kunnen worden als opstappen naar een vernieuwde ecologische fiscaliteit. De belangrijkste daarvan situeren zich in het domein van de voertuigheffingen en de belastingen en belastingverminderingen voor energie.

Wat betreft voertuigheffingen zijn er sinds 2004 allerlei belastingverminderingen ingevoerd voor voertuigen die een beperkte CO<sub>2</sub>-uitstoot hebben. Ook aan de fiscale aftrek van bedrijfswagens en roetfilters is er sindsdien sterk gesleuteld. Ook hier kwam steeds de nodige tegenstand van de industrie die zich hierdoor bedreigd voelde. Toch

heeft dit niet kunnen verhinderen dat de maatregelen genomen werden, en zelfs een behoorlijk effect hebben gesorteerd. Zo lijken bijvoorbeeld de meest recente maatregelen van de regering Di Rupo heel wat bedrijven te inspireren om hun strategie voor bedrijfsvoertuigen aan te passen.

***We zitten vandaag nog erg ver van een ecologische fiscaliteit die het gedrag van consumenten en producten stuurt in de richting van milieuvriendelijke alternatieven, en die dus een preventief effect heeft.***

Ook op het vlak van energie namen de regeringen de laatste jaren heel wat maatregelen die doen denken aan stappen richting een

ecologische fiscaliteit. We denken hierbij aan de (ondertussen sterk verminderde) aftrekbaarheid van en subsidies voor allerlei energiebesparende maatregelen zoals het installeren van zonnepanelen, isolatie, verwarmingsketels,...

Van een doeltreffende en consequente ecologische fiscaliteit is echter vooralsnog geen sprake. Al te vaak laten regeringen zich leiden door kortetermijninzichten en -belangen. Zo lijken de maatregelen van de regering Di Rupo voor het verhogen van de belasting op bedrijfsvoertuigen eerder geïnspireerd door de idee van een begrotingsevenwicht dan de idee om een doeltreffend fiscaal instrument te creëren om een milieubeleid te voeren. Het ligt echter buiten het bestek van dit artikel om de doeltreffendheid van al deze eerder recente maatregelen door te lichten. Het staat buiten kijf dat er nog heel wat stappen gezet kunnen worden in de richting van een sterkere ecologische fiscaliteit. Ook 20 jaar na de ecotaks is er werk aan de winkel.

## Bio

Wouter Smets (1979) is historicus en werkt als leraar. Hij is betrokken bij het lokale transitie-initiatief in Berchem (Antwerpen).

## Literatuurlijst

- Colpaert, T., *De ecotaks getakseerd. Vijf verhalen over ecotaks, milieu, werkgelegenheid, solidariteit en milieubeleidsinstrumenten*, Brussel, 1993.
- Clement, J. e.a., *Het sint-Michielsakkoord en zijn achtergronden*, Antwerpen, 1993.
- Dehaene, J., *Memoires*, Kessel-Lo, 2012.
- Geysels, J. En Vogels, M., *Politieke herbebossing*, Antwerpen, 1993.
- Federaal milieurapport 2004-2008
- Leefmilieu. tweemaandelijks tijdschrift van de stichting leefmilieu vzw*, 16 (maart/april 1993)
- Verhofstadt, G., *Burgermanifest*, Gent, 1991.

## Eindnoten

1. Steenwegen, C., Het ecotaksakkoord. Een eerste stap in een productbeleid, in: *Leefmilieu. tweemaandelijks tijdschrift van de stichting leefmilieu vzw*, 16 (maart/april 1993), 64-69.
2. Geysels, J. En Vogels, M., *Politieke herbebossing*, Antwerpen, 1993, p. 29.
3. Idem, p. 28.
4. Dehaene, J., *Memoires*, Kessel-Lo, 2012, p. 417-418.